

An aerial photograph of a rugged coastline. The water is a deep, vibrant blue, with white foam from waves crashing against a dark, rocky shore. The rocks are small and densely packed, creating a textured appearance. The overall scene is dynamic and natural.

LATVIAN STRING QUARTETS

LATVIEŠU STĪGU KVARTETI

CD I

- 1.–5. **Emīlis Melngailis** (1874–1954) / **“Quasi uno quartetto”** (1946) / **17'03**
1. Ievads / Introduction / 1'21 / 2. Ai, jaunais diever / Oh Young Brother / 2'08
3. Zvaigžņu zelts / The Gold of the Stars / 3'37 4. Divatā / The Two of Us / 2'34 5. Fināls / Finale / 7'23
- 6.–8. **Jānis Ivanovs** (1906–1983) / **1. stīgu kvartets / String Quartet No. 1** (1932) / **23'56**
6. Andante. Allegro / 9'20 7. Andante / 6'31 8. Presto. Lento ma non troppo / 8'05
- 9.–12. **Jāzeps Vītols** (1863–1948) / **Stīgu kvartets Sol mažorā op. 27 / String Quartet in G op. 27** (1899) / **23'11**
9. Allegro comodo / 8'05 10. Andante elegiaco / 4'55 11. Intermezzo / 3'51 12. Finale. Allegro / 6'20

CD II

1. **Imants Zemzaris** (1951) / **“Pirms sniega” stīgu kvartetam un sagatavotām klavierēm / “Before the Snow” for string quartet and prepared piano** (1983) / **11'56**
2. **Pauls Dambis** (1936) / **5. stīgu kvartets / String Quartet No. 5** (1983) / **9'58**
- 3.–5. **Romualds Kalsons** (1936) / **Stīgu kvartets / String Quartet** (1973) / **18'51**
3. Sostenuto / 5'28 4. Allegro scherzando / 5'09 5. Adagio / 8'14 /
6. **Maija Einfelde** (1939) / **“Skumjās serenādes” (“Trīs dziedājumi mirstošai jūrai”) / “Sad Serenades” (“Three Songs to the Dying Sea”)** (1993) / **11'43**
Molto moderato / Allegretto / Adagio
7. **Santa Ratniece** (1977) / **“Aragonite”** (2005) / **12'27**
8. **Mārtiņš Viļums** (1974) / **2. stīgu kvartets / String Quartet No. 2** (2000) / **7'10**

Atskaņo/Performers:

CD I

1.–5. Orķestra "Rīgas kamerģimnāzijas" stīgu kvartets / *String quartet of the orchestra "Riga Chamber Players"*: Ilze Zariņa (v-n), Agnese Kanniņa – Liepiņa (v-n), Arigo Strāls (v-la), Diāna Ozoliņa (v-c). 1999. gada ieraksts / Recorded in 1999.

6.–8. Latvijas Mūzikas akadēmijas stīgu kvartets / *String quartet of the Latvian Academy of Music*: Juris Švolkovskis (v-n), Osvalds Šneiders (v-n), Ināra Brīnuma (v-la), Armands Nelsons (v-c). 1986. gada ieraksts / Recorded in 1986.

9.–12. Rīgas stīgu kvartets / *Riga String Quartet*: Uldis Viesturs Sprūdžs (v-n), Vita Vucāne (v-n), Valērijs Avramenko (v-la), Agne Sprūdža (v-c). 1990. gada koncertieraksts / Live recording, 1990.

CD II

1. Latvijas filharmonijas stīgu kvartets / *String Quartet of the Latvian Philharmony*: Indulis Sūna (v-n), Vita Pozņikova (v-n), Valērijs Avramenko (v-la), Agne Stepiņa (v-c), Imants Zemzaris (p-no). 1985. gada ieraksts / Recorded in 1985.

2. Rīgas stīgu kvartets / *Riga String Quartet*: Uldis Viesturs Sprūdžs (v-n), Vita Vucāne (v-n), Valērijs Avramenko (v-la), Agne Sprūdža (v-c). 1987. gada ieraksts / Recorded in 1987.

3.–5. Latvijas filharmonijas stīgu kvartets / *String Quartet of the Latvian Philharmony*: Valdis Zariņš (v-n), Ludmila Girska (v-n), Juris Madrevičs (v-la), Mārtiņš Grīnbergs (v-c). 1974. gada ieraksts / Recorded in 1974.

6. Ģirts Pāže (cl), Rīgas stīgu kvartets / *Riga String Quartet*: Uldis Viesturs Sprūdžs (v-n), Dagnija Sprūdža (v-n), Valērijs Avramenko (v-la), Agne Sprūdža (v-c). 1989. gada ieraksts / Recorded in 1989.

7. Stīgu kvartets "Diference" / *String Quartet "Diference"*: Dace Ridiņa (v-n), Ilze Pence (v-n), Una Vikštrēma (v-la), Līga Veilande (v-c). 2005. gada koncertieraksts / Live recording, 2005.

8. Stīgu kvartets "Diference" / *String Quartet "Diference"*: Sandra Grāse (v-n), Ilze Pence (v-n), Una Vikštrēma (v-la), Līga Veilande (v-c), Edgars Saksons (t-ni). 2001. gada koncertieraksts / Live recording, 2001.

Skaņu režisori / Recording engineers: CD I 1.-5. Vilnis Kundrāts, 6.-8. Uģis Prauliņš, 9.-12. Gints Neimanis.

CD II 1., 6. – Jānis Porietis, 2. – Kārlis Rūtenāls, 3.-5. – Māris Zembergs, 7. – Vāris Kurmiņš, 8. – Vilnis Kundrāts

© © Latvijas radio ieskaņojumi / Latvian Radio recordings 1973–2005

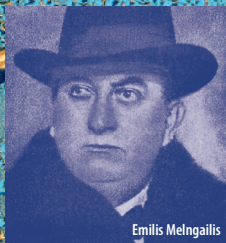
© © Latvijas Mūzikas informācijas centrs / Latvian Music information centre

Jānis Ivanovs

Jāzeps Vītols

Emīlis Melngailis

“Mums, latviešiem, kā jaunai tautai trūkst, vispār ņemot, mēra sajūtas, kuru skaita par kultūras cilvēka pazīmi. Mēs lecam uzreiz no ganu ciniša uz lielpilsētas prospekta. Un ne katram tāds lēciens ir laimīgs, ne katrs spēj atskatīties – pasmaidīt un tad tājāk soļot **lēnām**. . .” Tā dzējiņiņš Antons Austrīņš 20. gadsimta sākumā raksturoja pirmo latviešu mākslinieku ne vienmēr saldo pieredzi Eiropas profesionālās kultūras standartu un vietējo mākslas patērētāju gaumes kontekstā. Nez, kā bija šajā lēcienā trāpīt tik smalkajā, gadsimtiem slīpētajā stīgu kvarteta rāmī? Pat ne lielpilsētas prospekta, bet gan pils galma vai radošā gara ziloņkaula torņa līdziniekā? Katrā ziņā Jāzeps Vītola (un latviešu vispār) pirmajam stīgu kvartetam (1899) nākamais nesekoja vēl labu laiciņu. Arī 20. gadsimtā stīgu kvartets ir salīdzinoši rets ciemiņš latviešu mūzikā, biežāk un labprātāk mūsu komponisti raksta solistiem vai “brīvākas konfigurācijas” ansambļiem. Protams, vēlme rakstīt kvartetam rodas vispirms tad, kad ir mūziķi, kam rakstīt, kad šī kameramūzikas saspēles paraugvienība ir “institucionalizēta”. Latvijā šajā ziņā laika gaitā ir gājis dažādi. Tāpēc kopaina rādās apmēram šāda – itin daudziem latviešu komponistiem ir pa vienam vai diviem kvartetiem, savukārt pa trim – vairs tikai Jānim Ivanovam, Jānim Ķepītim, Jānim Līcītim. Pēterim Vaskam – pieci, visi izdoti slavenās ierakstu kompānijās, Paulam Dambim, izrādās, pat seši. . .

Veidojot šo izlasi, gribējās sākt ar atgādinājumu par sākotnējo atspēriena punktu – par to ganu ciniņi. Sākt nevis ar gadsimtos kultivēto kvarteta mauriņu, bet gan ar lauku pļavu, ar citādo. Iespējams, ar tādu kā naivo mākslu. Tieši tāpēc disku ievada “it kā kvartets” – “Quasi uno quartetto” (1946). Tā autors Emīlis Melngailis (1874–1954) – dižais latviešu folkloras zinātnis, krājējs, pētnieks un skaidrotājs – iedomai folklorizēt arī stīgu kvarteta žanru ļaujās pašā mūža nogalē, rāmā garā un pēc sava prāta. . . Kā atskatoties un pasmaidot. . . Un kvartets viņa daiļrades episki tonētājā kontekstā tieši tā arī izskan – kā ļoti cilvēciska kaprize, kā neierasti (leģendāri šerpajam Melngailim jo īpaši) smalkas un intīmas jutoņas atspulgs. Tik ļoti neatbilstošs žanra standartiem un rāmjiem, tik ļoti citāds un brīvs! Komponists Imants Zemzaris par “Quasi uno quartetto” teicis: “Atdzērušies šos dažus cilvēciska siltuma, tautas tradīcijas un visuma harmonijas malkus, varam doties dzīvē (finālā) spirdzināti un spirti.”

Arī Jāni Ivanovu (1906–1983) šajā diskā iepazīstam citādu – vēl ne kā dižo simfonijā, 21 simfonijas un triju koncertu autoru. Tas viss vēl ir priekšā! Kā ļoti apdāvinātu, romantiski atvērtiem nervu galiem jūtošu mūzikas universa atklājēju gan. Pirmā kvarteta tapšanas brīdī (1932) viņam ir 26 (starp citu, arī Ādolfam Skultem ir tikpat, kad viņš 1936. gadā pabeidz savu vienīgo kvartetu). Ivanovs tolaik studē ne tikai Jāzeps Vītola meistarklasē Latvijas konservatorijā, bet arī pie

mūsu glezniecības vecmeistara, kolorīta guru Vilhelma Purviša Mākslas akadēmijā, kurp devies, Jāzepa Vītola rosināts. Hrestomātisks ir stāsts (par ciniti?) par Ivanova uzņemšanu konservatorijā 1926. gadā vai drīzāk par to, ka tas noticis par spīti nokavētajiem iestājekāsmeņiem – vispirms bija jātiek galā ar lauku darbiem tālajā Latgales sādžā...

Rīgā nonācis, Jānis Ivanovs var baudīt arī Latvijas konservatorijas stīgu kvarteta spēli, viņu repertuārā tad jau ir ne tikai Vīnes klasiķi un romantiķi, bet arī Šēnberga, Šīmanovska, Metnera, Debisī, Ravēla kvarteti. Kad 1935. gadā Latvijas konservatorijas kamerģimnāzijas koncertā notiek Jāņa Ivanova 1. stīgu kvarteta pirmatskaņojums, to pārraida arī Latvijas radio. Jānis Zālītis tūlīt fiksē: "Ivanova tēmas muzikāli vitālas, plastiskas, arī saistījumā un izstrādājumā jau vērojama maņa. Viņa mūzika trauksmīga, temperamentīga. Kvartets veidots bez liekvārdības un impulsīvi." Precizitātes vārdā jaunais komponists drošu roku svītros jau pabeigto un klasiskajam kvartetam visnotaļ iederīgo skenco – menuetu. Cikla centrā nu nostājas sēru maršs. Tas, kā arī 1. daļas rezignētā tematisma reminiscences finālā un negaidīti smeldzīgas izskaņas akords jaunā komponista garadarbu ierindo latviešu emocionāli krāšņāko un atvērtāko meistardarbu priekšpulkā.

Bet nu par Jāzepu Vītolu (1863–1948), kura Stīgu kvartets Sol mažorā op. 27 (1899) atklāj latviešu stīgu kvarteta vēsturi un noslēdz pirmo šīs izlases disku. Partitūras titullapā lasāms: *Á Monsier M. P. Belaieff*. Leģendārais krievu mūzikas mecenāts, izdevējs un savulaik Arhangeļskas kupcis Mitrofans Petrovičs Beļajevs kvarteta spēli milējis fanātiski. Viņa tikpat leģendārajās "Piektdienās" (*Les Vendredis*), kurās vienmēr piedalījies arī jaunais Konservatorijas profesors Jāzeps Vītols, valdījis kvarteta kults. Vītola "Manas dzīves atmiņās" lasām: "Ik piektdiena sākās ar triju – vecklasīka, jaunklasīka un modernista – kvartetu izspēlēšanu. (...) Apzinoties paša tehnikas trūkumus, Beļajevs savā ansamblī izvairījās saistīt profesionāļus, uzaicināja tikai patiesi apdāvinātus diletantus. Līdz sekstetam Beļajevs izpalīdzējās ar Glazunovu (II violončellu) un mani (II braču) . . ." Jā, patiesi, arī Jāzeps Vītols piepulcējams itin garajam komponistu – altistu sarakstam (Baha, Mocarts, Haidns, Bēthovens, Dvoržāks, Britens, Hindemits u. c.). Un viņa Stīgu kvartets tapis apskaužami rosinošā vidē. To drīz vien publicēja Beļajeva apgāds, un, kā stāsta, 20. gadsimta sākumā tas bieži atskaņots daudzviet Eiropā. Latviešu vienīgā stīgu kvarteta statusu tas saglabājis vairāk nekā 30 gadu, līdz pie darba ķērās Vītola skolnieki – Ivanovs un Skulte.

Otrais šīs izlases disks, šķiet, visai uzskatāmi ataino pārmaiņas, kuras kvarteta žanru skāra 20. gadsimta otrajā pusē. Klasiskā vairākdaļīgā cikla veidolu šeit pārstāv viens vienīgs opuss; transformācija skārusi gan stilistiku, gan – jo uzskatāmi – formveidi. Bieži top viendabīgas, divdabīgas kompozīcijas. Dažādojas kvartetu tembrālā paletē, liekot lietā

citu instrumentu skanējumu. Nereti stīgu kvarteti iegūst tēlainus, programmatiskus virsrakstus un tādējādi arī krietni personiskāku saturu. Pārmaiņas, protams, skar arī melodiju, harmoniju, faktūru. Romualda Kalsona (1936) Stīgu kvartetā (1973) atbalsojas sešdesmitajiem gadiem raksturīgā aizraušānās ar ekspresionismu un Jaunās Vīnes skolas kultivētajām tehnikām – pirmajā daļā tematisma stūrakmens ir sēriju tehnika. Komponista rokraksta spilgtākā pazīme visos laikos (līdzās krāšņajai instrumentācijai) bijusi spēja psiholoģizēt šķietami vienkāršus mūzikas žanrus, kas dramatismu bieži vien vērs ironijā un groteskā. Arī Stīgu kvartets šajā ziņā nav izņēmums.

Septiņdesmito gadu jaunie komponisti, viņu vidū Imants Zemzaris, nāk ar jaunu pārliecību, citādu estētiku un saturu. Pirmkārt un galvenokārt – viņi ir brīvi no iepriekšējās paaudzes “antiromantisma kompleksiem”. Muzikologs Arnolds Klotiņš teicis: “Imanta Zemzara agrīnā debija bija pats spilgtākais postmodernisma pieteikums latviešu mūzikā. Ar pirmajiem jaunrades soļiem viņam raksturīga krasa norobežošanās no iepriekšējā laikmeta neoavangardiskās disonantās mūzikas valodas, rehabilitējot tonālu muzikālu domāšanu, plastisku faktūru un harmoniska skaniska skaistuma izpratni.” Imanta Zemzara (1951) šķietami melanholiski rezignētais “Pirms sniega” (1983) tomēr ļoti nepārprotami postulē – spēks, līdzsvars un prieks rodami tepat blakus, un tautasdziesmas rāmums te simbola vērtē. . . Jāpiebilst, ka Zemzara kontā ir arī četrdaļīgs stīgu kvartets, kuru komponists, ievērojot programmatiskos zemtekstus, tomēr izvairās saukt klasiskajā vārdā par stīgu kvartetu un nodēvē to par “Dažām liriskām skicēm” (1998). Šīs “skices” ilgst 42 minūtes un aptver patiesi iespaidīgu noskaņu un emociju gammu, kur lirika nereti atkāpjas gan skarba dramatisma, gan aizrautīga saspēles priekā priekšā.

Pauls Dambis (1936), kura mūzikā t. s. jaunā folkloras viļņa ietekmē noteikumus nereti diktējuši latviešu folkloras intonatīvā un tēlainā savdabība, kā arī renesanses laikmeta formveide un idejas, ir teju visražīgākais latviešu komponists stīgu kvarteta žanrā. Viņa sešu kvartetu kontekstā Piektais (1983) ir visneparastākais, tieši tāpēc arī iekļauts šajā izlasē. Ārpusaules mērogiem un kataklizmām te Dambim neierasti kompresētā viendabīgā formā pretstatīts personiskais, privātais, ko, šķiet, nepārprotami simbolizē Elvīsa Preslija dziesmiņas citāts kvarteta izskaņā. Kvartetu iedvesmojusi komponista meitiņas piedzimšana.

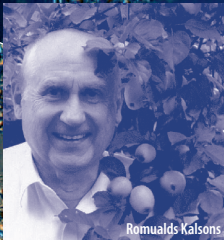
Maijas Einfeldes (1939) darbu vidū rodams arī Stīgu kvartets (1993), tomēr šai izlasei izvēlējamies “Skumjās serenādes” (“Trīs dziedājumus mirstošai jūrai”), kur stīgu skanējumu papildina klarnetes tembrs. Komponistei raksturīgo introvertu, tumsnēji tonēto kameramūzikas paleti tas vērs negaidīti, brīžiem žilbinoši spožu. Jūra ir viens no Maijas Einfeldes

dailrades iemīļotākajiem tēliem, un tieši tā iedvesmojusi šo izsmalcināta kamerstila autori pievērsties arī orķestra un kormūzikas tembriem. Spontāniem pavērsieniem bagātas, neapreķināmi mainīgas ir šīs jūras iedvesmotās skaņas, šīs reizumis gluži impresionistiskās mirkļa vizijas.

Visjaunāko latviešu komponistu paaudzi pārstāv Santa Ratniece (1977) un Mārtiņš Viļums (1974), kuru kvarteta iespējas vilinājušas jau atkārtoti. Jauno laiku zīme – viņi abi studējuši ne tikai Latvijā, bet arī ārzemēs (Santa Ratniece Igaunijā, Mārtiņš Viļums Lietuvā), turklāt piedalījušies meistarkursos pie daudziem 20. gadsimta nogales avangarda meistariem. Abi divi guvuši izcilus panākumus UNESCO Starptautiskās Mūzikas padomes konkursā Rostrum – Mārtiņš Viļums 2005. gadā kļuva par absolūto uzvarētāju, savukārt Santa Ratniece gadu iepriekš uzvarēja jauno autoru kategorijā. Viņiem abiem raksturīgi skaņas unikalitātes, sonoriskuma, pašvērtības apliecinājuma iespēju meklējumi. Santas Ratnieces “Aragonite” (2005) iedvesmojuši Slovērijas alās apbrīnotie aragonīta kristāli: “Neticami, ka daba spēj radīt kaut ko tik skaistu un slēpt to savās dzīlēs. Šķiedru raksti pāriet zaru rakstos, kā arī savdabīgos stalaktītu veidojumos, ko dēvē par *flos-ferri* jeb dzelzs puķēm. Skaņdarba forma veidojas kā lēna un nepārtraukta kustība ar smalkām, netveramām iekšējām pārmaiņām, ko iedvesmoja aragonīta stalaktītu tūkstošiem gadu ilga, pat mūžīgais tapšanas process.

Savukārt Mārtiņa Viļuma 2. stīgu kvartets varētu pārsteigt ar to, ka septiņu minūšu laikā tajā tiek izspēlētas veselas četras (tradicionāli?) daļas! “Katra skaņdarba daļa pārstāv idejiski lakonisku skanējuma stāvokli. Struktūru kodolīgums un skaņu auduma estētiskais raksturs ir tuvs haiku poēzijai, kur emocionāla koncentrēta savijas ar neizsakāmo, niecīgais ar kosmisko.” Jāpiebilst, ka Mārtiņa Viļuma 1. stīgu kvartets “Sansara” uzvarēja Komponistu savienības un Latvijas filharmonijas rīkotajā konkursā tad, kad autors bija sasniedzis vien 22 gadu vecumu. Abus viņa kvartetus vieno tas, ka stīgu tembru papildina timpānu jaudīgais skanējums.

Ināra Jakubone

Romualds Kalsons

Maija Einfelde

Pauls Dambis

Šajā diskā iekļautie ieraksti visai uzskatāmi demonstrē to, kur un kā Latvijā darbojušies stīgu kvarteti, kāda ir bijusi to “institucionālā bāze”. Pirmkārt, tā ir augstākā mācību iestāde, kur saspēle stīgu kvartetā ir mācību programmas sastāvdaļa un arī pedagogi nereti muzicē kvartetos – piemēram, kā Jāņa Ivanova 1. stīgu kvarteta ieskaņojumā šajā diskā.

Otrkārt, dažādos laikos ar atšķirīgiem nosaukumiem stīgu kvartets darbojies Latvijas filharmonijā (deviņdesmitajos gados – Latvijas Koncertdirekcijā).

Treškārt, kopš deviņdesmitajiem gadiem regulāri iepazīstam kamerorķestru mūziķu veidotos kvartetus. Tādi bijuši orķestros “Rīgas kameramūziķi” un “Kremerata Baltica” (“Euphonia”). 2008. gadā pirmo koncertu sniedz arī tikai pirms gada dibinātā Valsts kamerorķestra “Sinfonietta Rīga” stīgu kvartets.

Latviešu kvartetisti iepazīnuši arī “projektu” kvartetu ne vienmēr saldo pieredzi. Šādā statusā arī pašlaik darbojas kvartets “Diference”, un Latvijas publikai var tikai novēlēt, lai tas tā nebūtu mūžīgi.

Šajā izlasē iekļauti piecu dažādu kvartetu ieskaņojumi (ar nelielām pamatsastāva variācijām). Taču vispirms dažī vārdi par celmlaužiem.

Pirmo kvartetistu ansambli Latvijas konservatorijā dibina jau 1919. gadā, pirmā uzstāšanās notiek tā paša gada 30. novembrī. Kvartetā spēlē gan zemgalietis, pirmais latviešu koncertvijolnieks un Pēterburgas galma orķestra koncertmeistars Jānis Lazdiņš, gan pie paša Pablo Sarasates studējušais mantujietis, Latvijas konservatorijas vijolo spēles klases vadītājs Edmondo Lučīni, arī Veimārā studējušais ilggadējais Meklenburgas hercoga un Auera stīgu kvartetu altists, Latvijas konservatorijas ansambļu klases vadītājs Augusts Jungs un vien 26 gadus vecais Alfrēds Ozoliņš, kurš nesen atgriezies no Maskavas un Leipcigas skolām.

Jau tā paša gada rudenī **Konservatorijas kvartetā** spēlē arī uzlecošā zvaigzne, astoņpadsmitgadīgais Arvids Norītis, kuram liktens būs lēmīs pēc daudziem gadiem – 1945. gadā Blombergas bēgļu nometnē – dibināt pirmo starptautisku atzinību guvušo **Latviešu stīgu kvartetu**. Līdzās profesoram Norītim kvartetā spēlē trīs Latvijas konservatorijas docenti – vijolnieks Voldemārs Ruševics, altists Eduards Vinerts un čellists Atis Teihmanis. Dažos gados Latviešu stīgu kvartets sniedz ap 450 koncertu 115 Eiropas pilsētās. Viesturneju starplaikos kvartetisti turpina dzīvot Blombergas bēgļu nometnē. Kvartets beidz pastāvēt, kad trīs no kvarteta dalībniekiem saņem izceļošanas atļaujas uz ASV, bet Arvids Norītis apmetas uz dzīvi Zviedrijā.

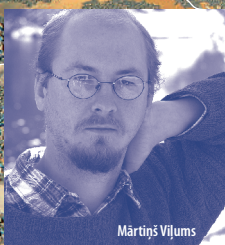
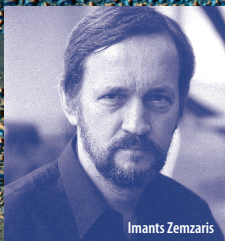
Kopš Latvijas konservatorijas pirmsākumiem iedibināto praksi gan audzēkņiem, gan profesoriem saspēlētis kameransamblī demonstrē Jāņa Ivanova 1. stīgu kvartetā muzicējošais **Latvijas Mūzikas akadēmijas stīgu kvartets**. Profesora Švolkovska iecere atdzīvināt labākās aizgājušo laiku tradīcijas īstenojusies divpadsmit gadu ilgā saspēlē, astoņdesmitajos gados koncertējot ne tikai Latvijā, bet arī Ukrainā, Zviedrijā, veicot regulārus ieskaņojumus Latvijas radio un savureiz arī Zviedrijas radio.

Savukārt **Latvijas filharmonijas stīgu kvartetā** Romualda Kalsona Stīgu kvarteta ierakstā dzirdam muzicējam ilggadējo Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra (un visas Latvijas?) pirmo vijoli Valdi Zariņu. Izrādās, darbs kvartetā bijis pirmais jaunā mūziķa algotais amats – tikko konservatoriju beigušu, strādāt filharmonijā viņu jau 1964. gadā uzaicina toreizējais direktors Filips Šveinīks. Kvartets spēlē kamermūzikas koncertciklos, uzstājas daudzviet Latvijā. Pēc 3. kvarteta atskaņojuma Jānis Ivanovs tieši šiem jaunajiem kvartetistiem solījis komponēt ceturto, tomēr iecere tā arī netiek īstenota.

Imanta Zemzara “Pirms sniega” ieskaņojumā **Latvijas filharmonijas stīgu kvartetā** jau notikusi paaudžu nomainīšana, un, kad toreizējo pirmo vijoli Induli Sūnu nedaudz vēlāk nomaina Uldis Viesturs Sprūdžs, seko arī pirmā lielā starptautiskā uzvara – pirmā vieta festivāla “Prāgas pavasaris” stīgu kvartetu konkursā. Tieši tad nolemts kvartetu pārdēvēt par **Rīgas stīgu kvartetu** (1988). Seko uzaicinājumi muzicēt Vācijā, Nīderlandē, Beļģijā, Francijā, Zviedrijā, Polijā, Igaunijā, Lietuvā, festivālos Somijā, ASV un Kanādā. Goda vieta Rīgas stīgu kvarteta repertuārā šajās koncerttūrēs vienmēr ierādīta latviešu mūzikai. Kopumā apzinātas ap 60 latviešu komponistu partitūras stīgu kvartetam, vismaz 50 no tām ir pašu izspēlētas, un, kad nepieciešams, top Ulda Viestura Sprūdža skaņdarbu redakcijas. Daudz kas no koncertos spēlētā ieskaņots gan radio, gan kompaktdiskos. Turklāt ne tikai pašu mājās vien. Vācu *Sender Freies Berlin* raidstacijā deviņdesmitajos gados ieskaņoti Jāzepa Vītola, Pētera Butāna, Romualda Kalsona, Pētera Vaska un Maijas Einfeldes Stīgu kvarteti, ārzemju kompānijas izdekušas Pētera Vaska mūzikas ieskaņojumus. Pašlaik Rīgas stīgu kvarteta pieredzi pārņem visjaunākie – no 16 Latvijas Mūzikas akadēmijas mācību kvartetiem 15 strādā kvarteta čellistes Agnes Sprūdžas vadībā.

Orķestra **“Rīgas kamermūziķi” stīgu kvartets** orķestra divdesmit gadus ilgajā pastāvēšanas laikā (1987—2006) vislabprātāk atskaņojis mūsdienīgu, nereti eksperimentālu mūziku. Tagad kvarteta dalībnieki turpina darbu dažādos Latvijas profesionālajos orķestros. Emīļa Melngaiļa “Quasi uno quartetto”, savulaik iestudēts pēc Latvijas radio iniciatīvas koncertam studijā, šajā diskā izskan kā aizrautīga un pārliecinoša viņu “kvartetistu” biogrāfijas lappuse.

Stīgu kvartets “Diference” dzimis 1998. gadā, kad tā dalībnieces vēl mācījās Latvijas Mūzikas akadēmijā dažādās specialitātēs. Seko mācības docentes Agnes Stepiņas stīgu kvarteta klases maģistrantūrā, un 1999. gadā “Diference” iegūst 2. vietu Latvijas stīgu kvartetu konkursā. Trīs gadus (2000—2002) “Diference” piedalās Izaī kvarteta meistarkursos Francijā, pēc tam mācās viņu meistarklasē Parīzes konservatorijas kamermūzikas nodaļā. Stīgu kvartets “Diference” koncertējis Vācijā, Francijā, Krievijā, Zviedrijā, Maltā, piedalījies arī dažādos starptautiskos projektos, piemēram, Bendžamina Britena operas “Skrūves pagrieziens” iestudējumā Rīgā un Sanktpēterburgā, kā arī festivālā “Pārsteidzošā Latvija”, kas 2006. gadā notika Francijā.

“As a new nation we Latvians generally lack the level of moderation that is characteristic of a cultured person. We immediately leap from the shepherd’s knoll into the city boulevard. And this leap is not always successful, as not everyone can glance back, smile and step forwards **slowly**...”. This is how the poet Antons Austrīņš described the first, at times bitter-sweet, experience of professional Latvian artists at the beginning of the 20th century in the context of European cultural standards and the taste of local consumers of art. How was it possible to leap into the refined “framework” of the string quartet that had been cultivated for centuries? Not even into the city boulevard, but into something resembling the palace court or the ivory tower of the creative mind.

When compiling this selection, we wanted to begin with a reminder of the initial take-off point – namely the shepherd’s knoll, and to begin not with the string quartet “lawn” that had been cultivated for centuries, but with the rural meadow, or in other words, something along the lines of naive art. Therefore, we begin with “Quasi uno quartetto” (1946) by Emilis Melngailis (1874–1954), the prominent folklore expert, who chose to draw folklore also into the string quartet genre towards the end of his life....maybe to glance back and smile... Within the epically toned context of his compositions this quartet comes across as a particularly human caprice, as an uncharacteristic reflection of a refined and intimate frame of mind for the legendary quarrelsome Melngailis. This work is so different and free, and even “improper” within the standards and frameworks of the genre. The composer Imants Zemzaris has said of “Quasi uno quartetto”: “Having savoured these few mouthfuls of human warmth, folk traditions and harmony, we can go forward (to the final) both refreshed and rejuvenated.”

We also meet a different side of Jānis Ivanovs (1906–1983) on this compilation – (his 21 symphonies and 3 concertos came later). He wrote his String Quartet No. 1 in 1932 at the age of 26. At the time Ivanovs was not only studying composition under Jāzeps Vītols at the Latvian Conservatoire of Music, but, through the encouragement of Vītols, also studied painting under Vilhelms Purvītis at the Art Academy. The story of how he was accepted as a student at the Conservatoire in 1926 draws us back to the image of the shepherd’s knoll, since Ivanovs became a student despite having missed the entrance exams, because he had to tackle a number of farming jobs in a distant Latgale village...

In Riga, Jānis Ivanovs was able to relish the performances of the Conservatoire’s string quartet, whose repertoire included not only works by composers of the Viennese classical and romantic schools, but also the quartets of Schoenberg, Szymanovsky, Medtner, Debussy and Ravel. The premiere of Jānis Ivanovs’ String Quartet No. 1 was given at a

Conservatoire chamber music concert in 1935 and was also broadcast on Latvian Radio. Jānis Zālītis commented the following: "There is considerable feeling in the musically vital and plastic themes of Ivanovs, also in the links and development. His music is impetuous and temperamental....the quartet has been formed impulsively and without verbosity." The young composer deleted the already completed scherzo-menuetto in the name of clarity, thus placing the quasi funeral march in the centre of what is one of the most emotionally vivid works by a Latvian composer.

Jāzeps Vītols' (1863–1948) String Quartet in G major, op. 27 (1899) marks the beginning of the Latvian string quartet genre and completes the end of the first CD in this compilation. The title-page of the score reads: "À Monsieur M.P.Belaieff". The legendary Russian patron of music, publisher and merchant, Mitrofan Petrovich Belyayev, was a passionate fan of string quartet playing. The cult of the quartet ruled his legendary "Fridays" ("Les Vendredis"), to which Jāzeps Vītols, as a professor at the St. Petersburg Conservatoire, was a regular visitor. In Vītols' "Reminiscences of My Life" we read that "every Friday began by playing three quartets (...) As he was aware of his own lack of technique, Belyayev avoided including professional musicians in his ensemble, and invited only truly gifted amateurs. Belyayev would call upon Glazunov (2nd cello) and me (2nd viola) to form a sextet." With that, we see that Jāzeps Vītols joins the ranks of well-known composers – viola players, such as Bach, Mozart, Haydn, Beethoven, Dvorak, Britten and Hindemith. Whilst Jāzeps Vītols' String Quartet may not have been written during a golden era, the artistic environment was certainly enviable. The quartet was published by Belyayev's publishing house in Leipzig, and it was performed regularly throughout Europe at the beginning of the 20th century.

The second CD in this compilation reflects the changes in the string quartet genre in the second half of the 20th century. The transformation of the genre affected not only the style, but also the form. String quartets were often written in one or two movements, and the timbral palette sometimes made use of the sounds of other instruments. Quartets would often have a descriptive title and content, and all these changes would, of course, have a bearing on the melody, harmony and texture. For example, Romualds Kalsons' (1936) String Quartet (1973) shows an interest in expressionism, popular in compositions of the 1960s, as well as the techniques used by the New Viennese School, such as serialism, which forms the cornerstone of the first movement. The most notable feature of Romualds Kalsons' compositions, alongside his magnificent instrumentation, has been his ability to turn around seemingly simple musical genres into something where the drama is at times ironic and grotesque – and in this respect he has remained true to himself also in the String Quartet.

The composers of the 1970s, such as Imants Zemzaris, showed a new conviction in their works, as well as a different

aesthetic and content. First and foremost, they were free of the previous generation's "anti-romantic complexes". The musicologist Arnolds Klotiņš stated that "the early debut of Imants Zemzaris was the most striking declaration of post-modernism in Latvian music. His first compositions show him clearly distancing himself from the dissonant neo-avant garde musical language of the previous era, by rehabilitating tonal musical thinking, plastic textures and an understanding of the beauty of harmonic sound". A striking example of this new aesthetic can be seen in the string quartet genre. Imants Zemzaris' (1951) seemingly melancholic work "Before the Snow" (1983) unequivocally postulates – the strength, balance and joy rests nearby in the serenity of folk-songs. Zemzaris has also composed a string quartet in four movements, which, whilst remaining faithful to the programmatic undertones, he named "A Few Lyrical Sketches" (1998). These "sketches" last for 42 minutes and encompass a truly impressive range of moods and emotions, where the lyricism is often forced to retract in front of the harsh drama and the enthusiastic joy of the ensemble's interaction.

Pauls Dambis' (1936) music has been influenced by the New Wave of Folklore, the rules in his compositions are often set by the melodic and descriptive originality of Latvian folklore, as well as the forms and ideas of the Renaissance period. Of his six quartets, the Fifth (1983) is perhaps the most unusual in the context of Dambis' output, and has therefore been included in this compilation. The one-movement condensed format sets the scale and cataclysms of the outside world against a more personal element, which appears to be symbolised in the extract from an Elvis Presley song at the end of the work. The birth of his daughter inspired Dambis to write this quartet.

Maija Einfelde (1939) composed a String quartet in 1993, but for this compilation we have chosen the "Sorrowful Serenades or Three Songs for the Dying Sea", where the timbre of a clarinet supplements the string sound. This is an

unexpected, at times bright colour in the otherwise introverted, dark tones of the chamber music palette characteristic of Einfelds. The sea is one of the composer's favourite images. These sounds inspired by the sea are full of spontaneous turning-points and uncalculated changes, and at times are almost impressionistic in their vision.

The youngest generation of Latvian composers is represented by Santa Ratniece (1977) and Mārtiņš Viļums (1974), who have both been repeatedly attracted by the allure of the string quartet. Both composers have studied not only in Latvia, but also abroad – Santa Ratniece in Estonia and Mārtiņš Viļums in Lithuania, as well as a number of masterclasses given by some of the leading late 20th century avant garde composers. Both composers have received awards at the UNESCO International Rostrum of Composers. Mārtiņš Viļums was the overall prize-winner in 2005, whereas Santa Ratniece came first in the young composers category in 2004. They are both primarily interested in the uniqueness of the sound, it's "self worth" and sonority. The inspiration for Santa Ratniece's "Aragonite" (2005) came from the aragonite crystals she admired in caves in Slovakia: "It is incredible that nature can create something so beautiful yet hide it away in her depths. The patterns of fibres transform themselves into patterns of branches, as well as unusual stalactite formations called flos-ferri, or iron flowers. Whilst composing the work I was drawn by the process whereby these aragonite stalactites have been formed over thousands of years – this is an incomprehensible period of time, even eternal. Even the form of the work evolved as a slow and continuous movement with refined and subtle internal changes."

Mārtiņš Viļums' String Quartet No. 2 may come as a surprise with its four "traditional" movements lasting only seven minutes in total. "The brevity of the structures and the aesthetic nature of the sound cell is close to haiku poetry, where emotional concentration is intertwined with the inexpressible – the insignificant with the cosmic", explains the author. By way of an aside, at the age of 22 Mārtiņš Viļums was awarded first prize at the competition organised by the Composers' Union and the Latvian Philharmonic for his first string quartet "Sansara", which also included timpani as part of the instrumentation.

Ināra Jakubone

Ever since the founding of the Latvian Conservatoire of Music, the tradition of ensemble playing by both students and professors has been particularly important. The first string quartet in the newly founded Latvian Conservatoire of Music was formed in the autumn of 1919, and gave its first concert on 30 November in the same year. On this CD the **Latvian Academy of Music String Quartet** performs Jānis Ivanovs' String Quartet No. 1. Professor Juris Švolkovskis' plan to revive certain traditions of the past resulted in a period of music-making lasting more than a decade. In the mid 1980s the quartet performed not only in Latvia, but also in the Ukraine and Sweden, and regularly made recordings in the studios of Latvian Radio, and even Radio Sweden.

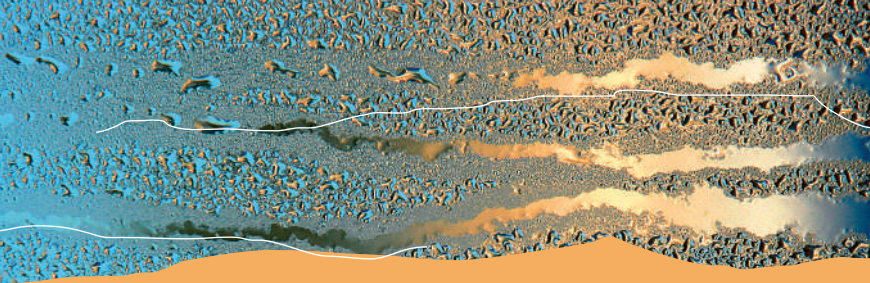
On the recording of Romualds Kalsons' String Quartet made by the **Latvian Philharmonic String Quartet**, we can hear Valdis Zariņš, the greatest Latvian concert violinist and leader of the Latvian National Symphony Orchestra for many years. As it turns out, the string quartet was the young musician's first paid employment. Having just graduated from the Conservatoire, Zariņš was invited to work at the Philharmonic already in 1963. The quartet regularly participated in various chamber music concerts not only in Riga, but elsewhere in Latvia.

In the recording of Imants Zemzaris' "Before the Snow" there has been a change in the line-up of the **Latvian Philharmonic String Quartet**. When Uldis Viesturs Sprūdžs joined the ensemble a few years later as the first violin, the quartet gained its first international award – first place in the Prague Spring string quartet competition in 1988. The same year, the name of the quartet was changed to the **Riga String Quartet**. Invitations followed to perform in Germany, the Netherlands, Belgium, France, Sweden, Poland, Estonia, Lithuania, Finland, the USA and Canada. During these concert tours Latvian music has always taken pride of place in the Riga String Quartet's repertoire. Of 60 known

scores for quartet by Latvian composers, the Riga String Quartet has performed a total of 50. Recordings of a large proportion of the concert repertoire have been made at the radio studios and on CDs, not only in Latvia, but also abroad. For example recordings of string quartets by Jāzeps Vītols, Pēteris Butāns, Romualds Kalsons, Pēteris Vasks and Maija Einfelde were made in the studios of “Sender Freies Berlin” in the 1990s, and recordings of Pēteris Vasks’ music have been issued by foreign record labels. Nowadays, the experience of the Riga String Quartet is being passed on to the youngest generation of musicians, with 15 out of a total of 16 student quartets at the Latvian Academy of Music being coached by the Riga String Quartet cellist Agne Sprūdža.

During almost 20 years of the orchestra’s existence (1987–2006) the **String quartet of the “Riga Chamber Players”** focused on performances of contemporary and, at times, experimental music. Nowadays, the members of the quartet continue to perform in a number of professional Latvian orchestras, but the studio recording of Emilis Melngailis’ “Quasi uno quartetto” provides an enthusiastic and convincing testimony of the quartet’s activities.

The **String quartet “Diference”** was founded in 1998, when the players were still students at the Latvian Academy of Music. The quartet was coached by assistant professor Agne Stepiņa and gained second place in the Latvian String Quartet Competition in 1999. The quartet participated in masterclasses given by the Ysaye quartet in France from 2000–2002, and this was followed by studies in the chamber music department of the Paris Conservatoire, again with the Ysaye quartet. The string quartet “Diference” has performed in Germany, France, Russia, Sweden and Malta, and has also taken part in various international projects such as the production of Benjamin Britten’s “The Turn of the Screw” in Riga and St. Petersburg, as well as the festival “Surprising Latvia”, which was held in France in 2006.

Producente / Producer: Ināra Jakubone

Teksts / Text: Ināra Jakubone

CD māsterēšana/CD mastering: Normunds Slava

Tulkojums / Translation: Jana Teteris

Dizains / Design: Gundega Niedre

Foto / Photos: Edmunds Mickus, arhīva materiāli / archive materials

Supported by

The Ministry of Culture of Latvia

The State Culture Capital Foundation of Latvia

Copyright and Communication Consulting Agency / Latvian Copyright Agency AKKA/LAA

Latvian Music Information Centre

R. Vāgnera 4, LV-1050, Rīga, Latvia

www.lmic.lv